

POSTANOWIENIE

Dnia 9 maja 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Pierwszy Prezes SN Małgorzata Gersdorf (przewodniczący)
SSN Krzysztof Staryk
SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa T. K.
przeciwko Stowarzyszeniu [...]
o ustalenie istnienia stosunku pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 9 maja 2014 r.,
zażalenia powoda na postanowienie Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w Ł.
z dnia 26 listopada 2013 r.,

1) oddała zażalenie;

2) zasądza od Skarbu Państwa (Sądu Okręgowego w Ł.) na rzecz radcy prawnego A. G. tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu zażaleniowym kwotę 120 (sto dwadzieścia) zł, podwyższoną o obowiązującą stawkę podatku od towarów i usług.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. postanowieniem z dnia 26 listopada 2013 r. odrzucił skargę powoda o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem tego Sądu z dnia 5 kwietnia 2012 r. w sprawie VII Pa .../12, którym oddalono apelację powoda od wyroku Sądu

Rejonowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie X P .../10, oddalającego powództwo T. K. skierowane przeciwko Stowarzyszeniu [...] o ustalenie istnienia stosunku pracy.

Sąd Okręgowy podniósł, że w skardze o wznowienie powód powołał się na ujawnienie okoliczności faktycznych oraz środków dowodowych, które mogłyby mieć wpływ na wynik sprawy, a z których nie mógł skorzystać w poprzednim postępowaniu. Dotyczyło to ujawnienia w sprawie X P .../11, zakończonej prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego, że świadek Z. B. w sprawie objętej skargą o wznowienie złożył fałszywe zeznania odnoszące się do najistotniejszych elementów stosunku pracy pomiędzy T. K. a pozwanym Stowarzyszeniem, co niewątpliwie miało wpływ na oddalenie powództwa o ustalenie istnienia stosunku pracy. Sąd Okręgowy, po ustaleniu, że przeciwko Z. B. nie toczyło się postępowanie karne o składanie fałszywych zeznań w sprawie XP .../10, wskazał, że złożenie fałszywych zeznań przez świadka mogłoby stanowić podstawę wznowienia postępowania przewidzianą w art. 403 § 2 k.p.c., jednakże pod warunkiem udowodnienia tej fałszywości prawomocnym wyrokiem karnym skazującym za ten czyn. Brak takiego wyroku w odniesieniu do świadka Z. B. jest równoznaczny z brakiem udowodnienia złożenia przez niego fałszywych zeznań w sprawie objętej skargą o wznowienie postępowania, a tym samym w ogóle nie można stwierdzić, że doszło do wykrycia okoliczności faktycznych mogących uzasadniać wznowienie postępowania w myśl art. 403 § 2 k.p.c. W takiej zaś sytuacji nie ma podstaw do uznania, że skarga została oparta na ustawowej podstawie wznowienia, czego skutkiem jest konieczność jej odrzucenia.

Skargę o wznowienie postępowania wywiódł w imieniu powoda radca prawny ustanowiony z urzędu do reprezentowania tej strony w sprawie objętej skargą o wznowienie, nie legitymując się odrębnym ustanowieniem go w sprawie toczącej się na skutek tej skargi. Ten sam pełnomocnik, reprezentując powoda z urzędu, wniósł zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego o odrzuceniu skargi, zarzucając naruszenie art. 399 § 1 w związku z art. 403 § 2 k.p.c. i art. 406 w związku z art. 227 w związku z art. 258 k.p.c. oraz wnosząc o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, a także o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda

zwrotu kosztów postępowania, bądź alternatywnie o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, które to koszty nie zostały uiszczone nawet w części.

W uzasadnieniu zażalenia podniesiono w szczególności, że art. 403 § 2 k.p.c. nie wskazuje, a tym bardziej nie ogranicza katalogu środków dowodowych, za pomocą których strona wnosząca skargę o wznowienie postępowania może udowodnić, że doszło do późniejszego wykrycia takich okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które mogłyby mieć wpływ na wynik sprawy, a z których nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu. W przedmiotowej sprawie wskazywana przez żalącego się podstawa wznowieniowa została udowodniona za pomocą dokumentu urzędowego w postaci protokołu rozprawy oraz uzasadnienia prawomocnego wyroku w sprawie X P .../11, w którym wskazano, że składając zeznania w charakterze świadka w sprawie X P .../10 Z. B. zeznał nieprawdę. Zdaniem żalącego się, podstawa restytucyjna przewidziana w art. 403 § 2 k.p.c. została więc przez niego wykazana, albowiem skazanie wyrokiem karnym za składanie fałszywych zeznań nie stanowi w myśl tego przepisu warunku koniecznego do wznowienia postępowania.

W uzasadnieniu zażalenia podniesiono nadto, że podstawą do wznowienia postępowania w myśl art. 403 § 2 k.p.c. jest także późniejsze wykrycie prawomocnego wyroku dotyczącego tego samego stosunku prawnego. Przez stosunek prawny należy przy tym rozumieć niekoniecznie to, co w teorii prawa określa się tym mianem, tj. wzajemne powiązanie podmiotu prawa i podmiotu odpowiadającego temu prawu obowiązku, ale po prostu kwestię prawną rozstrzygniętą orzeczeniem merytorycznym. Wykryte orzeczenie musi dotyczyć tej samej kwestii prawnej, może mieć jednak treść odmienną od orzeczenia objętego skargą o wznowienie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważenia wymaga kwestia umocowania pełnomocnika procesowego powoda do występowania w sprawie ze skargi o wznowienie postępowania i w konsekwencji złożenia zażalenia na postanowienie

Sądu Okręgowego o odrzuceniu tej skargi. Jak już bowiem powiedziano, radca prawny reprezentujący powoda w tym postępowaniu z urzędu został ustanowiony do prowadzenia sprawy objętej skargą o wznowienie postępowania. Wezwany zarządzeniem z dnia 17 stycznia 2014 r. do złożenia pełnomocnictwa upoważniającego go do występowania w postępowaniu zażaleniowym przed Sądem Najwyższym pełnomocnik powołał się w piśmie z dnia 10 lutego 2014 r. wyłącznie na umocowanie do działania z urzędu wynikające z postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie X P .../10, ustanawiające dla T. K. pełnomocnika z urzędu do zastępowania powoda w tej sprawie.

Zgodnie z art. 118 § 2 k.p.c. adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd jest obowiązany zastępować stronę jedynie do prawomocnego zakończenia postępowania (chyba że z postanowienia sądu wynika, iż obowiązek zastępowania strony ustaje wcześniej). Co do zasady faktycznie oznacza to, że pełnomocnik ustanowiony dla strony przez sąd (tzw. pełnomocnik z urzędu) nie ma umocowania do działania za stronę po prawomocnym zakończeniu postępowania, gdyż wynikające z takiego ustanowienia pełnomocnictwo (art. 118 § 1 k.p.c.) wygasa z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie. W judykaturze przyjmuje się jednak, że samo wydanie przez sąd drugiej instancji prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie (np. wyroku) nie stanowi przeszkody, aby ustanowiony w tej sprawie pełnomocnik podejmował skutecznie działania związane z fazami postępowania poprzedzającymi uprawomocnienie się orzeczenia kończącego postępowanie jako całość. Za dopuszczalne, mieszczące się z mocy samego prawa w zakresie pełnomocnictwa procesowego uznano dokonywanie przez umocowanego w sprawie pełnomocnika czynności - w sensie czasowym - już po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, ale - w sensie merytorycznym - dotyczących wcześniejszych jego faz. Przykładowo wskazano, że pełnomocnik może w ramach umocowania określonego w art. 91 k.p.c. złożyć, już po prawomocnym zakończeniu sprawy, wniosek o wydanie odpisu wcześniejszego orzeczenia, wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia albo wniosek o przywrócenie terminu do dokonania czynności procesowej itp. Wprawdzie uwagi te dotyczyły pełnomocnictwa procesowego, udzielonego przez stronę pełnomocnikowi z wyboru,

a nie umocowania pełnomocnika świadczącego pomoc prawną z urzędu, jednak - z uwagi na treść art. 118 § 1 k.p.c. (przed nowelizacją - art. 118 k.p.c.) - ustanowienie adwokata lub radcy prawnego przez sąd jest równoznaczne z udzieleniem pełnomocnictwa procesowego. Uwagi zawarte w uzasadnieniu mającej moc zasady prawnej uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2008 r., III CZP 142/07 (OSNC 2008 nr 11, poz. 122) zachowują więc aktualność również w odniesieniu do zakresu uprawnień i obowiązków adwokata świadczącego pomoc prawną z urzędu.

Zgodnie z art. 399 § 1 k.p.c., skargą objęte jest żądanie wznowienia postępowania, które zakończyło się prawomocnym wyrokiem. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu powołanej wyżej uchwały, skarga o wznowienie postępowania, nie mając charakterystycznych dla środków odwoławczych cech suspensywności (art. 414 k.p.c.) i dewolutywności (art. 405 k.p.c.), nie może być zaliczana do środków odwoławczych. Nie jest też powództwem o ukształtowanie prawa, gdyż skarga nie rozpoczyna nowego postępowania, ale stanowi kontynuację procesu zakończony prawomocnym wyrokiem. W orzecznictwie Sądu Najwyższego w okresie obowiązywania Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r., a nawet wcześniej, prezentowany był pogląd, że postępowanie wszczęte na skutek skargi o wznowienie jest dalszym ciągiem sporu głównego, zapoczątkowanego pozwem, i stanowi dalsze stadium tego postępowania; spór wraca do tego stanu, w którym istniał przed wydaniem prawomocnego wyroku. Sąd Najwyższy uznawał więc, że postępowanie wszczęte na skutek skargi o wznowienie jest dalszym ciągiem postępowania głównego (por. np. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 1928 r., III. Rw. 1129/27, Przegląd Sądowy 1928, poz. 757, z dnia 29 maja 1930 r., Rw. 944/29, Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny 1931 nr 2, s. 518, z dnia 17 października 1934 r., C.I. 811/34, Zb.Urz. 1935, poz. 226, z dnia 8 listopada 1935 r., C.II. 1284/35, Zb.Urz. 1936, poz. 208 lub z dnia 19 stycznia 1937 r., C.II. 1803/37, Przegląd Sądowy 1938 nr 3, poz. 450). Skarga o wznowienie postępowania jest środkiem nadzwyczajnym i wyjątkowym, mającym cechy wspólne ze środkami odwoławczymi oraz cechy odrębne, zbliżające ją do samodzielnych powództw. Wznowienie polega na ponownym rozpoznaniu i rozstrzygnięciu sprawy zakończonej prawomocnym

orzeczeniem co do istoty sprawy, jeżeli zachodzą przyczyny oznaczone w ustawie. Skarga o wznowienie postępowania jest więc czynnością „łączącą się ze sprawą”, mimo że skierowana jest przeciwko orzeczeniu, które stało się prawomocne. Wykładnia art. 118 § 2 k.p.c. nie może odbiegać od celu udzielenia pełnomocnictwa procesowego (z czym jest równoznaczne ustanowienie adwokata lub radcy prawnego przez sąd – art. 118 § 1 k.p.c.), którym jest umocowanie do dokonywania wszelkich czynności procesowych służących rozpoznaniu sprawy (*verba legis* - łączących się ze sprawą). Sformułowanie „łączących się ze sprawą czynności procesowych” wskazuje na objęcie zakresem pełnomocnictwa procesowego (z czym jest równoznaczne ustanowienie adwokata lub radcy prawnego przez sąd) także łączących się ze sprawą czynności po jej zakończeniu (po uprawomocnieniu się orzeczenia rozstrzygającego sprawę co do istoty), podejmowanych w rozpoznawanej sprawie. Do takich czynności podejmowanych w sprawie w celu jej merytorycznego rozpoznania należy skarga o wznowienie postępowania, która choć skierowana jest przeciwko orzeczeniu, to zmierza jednak - podobnie jak powództwo - do ponownego rozpoznania sprawy według zasad obowiązujących w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji także wtedy, gdy zaskarżone zostało orzeczenie sądów różnych instancji (art. 405-406 k.p.c.).

Z tych przyczyn, zdaniem Sądu Najwyższego w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę, adwokat lub radca prawny ustanowiony dla strony z urzędu jest uprawniony do wniesienia w tej sprawie w imieniu reprezentowanej strony skargi o wznowienie postępowania, wobec czego należy uznać, że pełnomocnik żalącego się był właściwie umocowany.

Odnosząc się zaś do zarzutów podniesionych w zażaleniu wskazać trzeba, że skarga o wznowienie postępowania jest nadzwyczajnym środkiem zmierzającym do ponownego rozpoznania sprawy zakończonej prawomocnym orzeczeniem co do jej istoty, jeżeli zachodzą przewidziane ustawą przyczyny (podstawy). Ocena czy przytoczone przez składającego skargę podstawy odpowiadają ustawie dokonywana jest na posiedzeniu niejawnym. Nowelizacją, wprowadzoną ustawą z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 13, poz. 98), uchylono art. 411 k.p.c., eliminując dwustopniowe postępowanie dotyczące badania

dopuszczalnej skuteczności wniesienia skargi o wznowienie postępowania z podziałem na czynności podejmowane na posiedzeniu niejawnym (wstępne badanie) oraz na rozprawie (ponowne badanie). Zgodnie, z również zmienioną, treścią art. 410 § 1 k.p.c. na posiedzeniu niejawnym sąd rozważa, czy został zachowany termin, ocenia dopuszczalność skargi, oparcie jej na ustawowej podstawie i uprawnienie do jej wniesienia. Oparcie skargi na ustawowej podstawie wznowienia oznacza, że powinna być sformułowana w sposób odpowiadający przepisom art. 401 do 404 k.p.c., a w uzasadnieniu powinny być zawarte argumenty, zezwalające na stwierdzenie, że podstawa ta rzeczywiście zachodzi. Taka wykładnia intencji i konsekwencji wymienionej zmiany Kodeksu postępowania cywilnego wyrażona została w szeregu orzeczeniach Sądu Najwyższego i stanowisko to uznać należy za przeważające, podziela je również Sąd Najwyższy w rozpoznawanej sprawie, a przykładowo wskazać można na postanowienia z dnia 7 lipca 2005 r., IV CO 6/05, niepublikowane, z dnia 10 lutego 2006 r., I PZ 33/05, OSNP 2007 nr 3-4, poz. 48, z dnia 24 stycznia 2007 r., III CZP 1/07, niepublikowane, z dnia 4 września 2008 r., IV CZ 71/08, OSNC-ZD 2009 nr 4, poz. 88 i z dnia 11 marca 2009 r., II UZ 2/09, niepublikowane oraz wyrok z dnia 16 maja 2007 r., III CSK 56/07, niepublikowany. Tak ujęty zakres kognicji sądu badającego skargę na posiedzeniu niejawnym nie obejmuje oceny jej zasadności, w tym zwłaszcza tego, czy przytoczone okoliczności mogły mieć wpływ na wynik sprawy.

Jak prawidłowo stwierdził Sąd Okręgowy, złożenie fałszywych zeznań można by uznać za spełniające kryteria z art. 403 § 2 k.p.c. i pozwalające na wznowienie postępowania. Jednakże niezbędne jest udowodnienie tej fałszywości. Za fałszywością zeznań nie przemawia przedstawienie protokołu rozprawy z innej sprawy, gdzie świadek nawet wyraźnie przyznaje się do złożenia fałszywych zeznań w innym postępowaniu. Naturalną konsekwencją (i sankcją) związaną ze składaniem przed sądem fałszywych zeznań jest skazanie wyrokiem karnym za taki czyn. Dopiero postępowanie karne w przedmiocie składania fałszywych zeznań ma instrumenty, które pozwalają jednoznacznie ustalić tę skomplikowaną kwestię. W konsekwencji, fakt składania fałszywych zeznań można udowodnić wyłącznie przedstawiając prawomocny karny wyrok skazujący za składanie fałszywych

zeznań w konkretnym postępowaniu, o którego wznowienie się występuje. Zaznaczyć przy tym trzeba, że dysponowanie takim wyrokiem nie przesądza automatycznie o obowiązku wznowienia postępowania. Decyzja co do wznowienia, oparta na całokształcie stanu faktycznego konkretnej sprawy, pozostaje zawsze w gestii sądu cywilnego oceniającego zaistnienie przesłanek wznowienia. Jednakże brak prawomocnego wyroku skazującego za składanie fałszywych zeznań już pozwala przyjąć, że faktu tego nie udowodniono, a zatem w ogóle nie można mówić o wykryciu okoliczności faktycznych mogących, w myśl art. 403 § 2 k.p.c., uzasadnić wznowienie postępowania (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 16 lipca 2008 r., II CZ 49/08, LEX nr 447693 i z dnia 12 marca 2010 r., III CZ 6/10, LEX nr 852673).

Zarzuty żalącego się w tym zakresie nie zasługują więc na uwzględnienie.

Brak jest również przesłanek do przyjęcia, że okoliczności wskazane przez powoda przemawiają za istnieniem również przewidzianej w art. 403 § 2 k.p.c. podstawy wznowienia w postaci późniejszego wykrycia prawomocnego wyroku, dotyczącego tego samego stosunku prawnego. Z utrwalonych poglądów judykatury wynika bowiem, że w tym przypadku nie chodzi o jakikolwiek wyrok prawomocny, ale wyrok dotyczący tego samego (a nie takiego samego) stosunku prawnego. O tożsamości stosunku prawnego można mówić w sytuacji, gdy wyrok jest tożsamy zarówno od strony przedmiotowej, jak i podmiotowej, czyli dotyczy - poza przypadkami następstwa prawnego i rozszerzonej prawomocności wyroku (art. 365 § 1 k.p.c.) - tych samych osób oraz tych samych praw i obowiązków pomiędzy tymi osobami, a inaczej mówiąc, gdy przedmiotem rozstrzygnięcia w tym wyroku są te same prawa i obowiązki, dotyczące tych samych podmiotów, wynikające z określonych norm prawnych, które pomiędzy nimi były przedmiotem rozstrzygnięcia w postępowaniu, którego wznowienia dotyczy skarga (por. między innymi postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1999 r., III AO 10/99, OSNAPiUS-wkł. 1999 nr 15, poz. 1; z dnia 14 marca 2000 r., II UZ 1/00, LEX nr 464485; z dnia 22 października 2009 r., I UZ 64/09, LEX nr 560531; z dnia 21 stycznia 2011 r., II PZ 51/10, LEX nr 784934). Wyrok w sprawie objętej niniejszą skargą o wznowienie postępowania nie dotyczy tak rozumianego tego samego

stosunku prawnego co późniejszy wyrok w sprawie X P .../11, chociażby z tego względu, że stronami postępowań w tych sprawach nie były te same osoby.

Brak tożsamości podmiotowej w obu sprawach wyklucza uznanie, że wydane w nich wyroki dotyczą tego samego stosunku prawnego nawet przy przyjęciu prezentowanego w doktrynie poglądu, że tożsamość stosunku prawnego, którego dotyczą różne wyroki, nie jest uwarunkowana tym samym przedmiotem tych postępowań (rodzajem spraw, w których zapadły orzeczenia), albowiem i w tym ujęciu konieczne jest, ażeby ich rozstrzygnięcia dotyczyły tych samych osób.

Mając to na uwadze, Sąd Najwyższy postanowił jak w sentencji (art. 394¹ § 3 w związku z art. 398¹⁴ k.p.c.).